

STRESZCZENIE

Pozycja kupującego w umowie sprzedaży konsumenckiej – *de lege lata* i *de lege ferenda*

Przedmiotem rozprawy jest dokonanie analizy problematyki związanej z pozycją kupującego – konsumenta, nabywającego rzeczy od profesjonalnych sprzedawców, w celu oceny czy konsumenci są należycie chronieni przez obowiązujące przepisy zarówno w sferze praw, jak i w trakcie dochodzenia od przedsiębiorców swoich uzasadnionych roszczeń.

Obowiązująca od dnia 25 grudnia 2014 r. ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta znowelizowała przepisy Kodeksu cywilnego normujące reżim odpowiedzialności sprzedawcy z tytułu rękojmi za wady rzeczy sprzedanej. Wprowadzone zmiany w zasadniczy sposób odmieniły relacje związane z zawieraniem i wykonywaniem umów pomiędzy konsumentami, a ich profesjonalnymi kontrahentami – sprzedawcami. Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta uchyliła obowiązującą do 24 grudnia 2014 r. ustawę z dnia 22 lipca 2002 r. o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej oraz o zmianie Kodeksu cywilnego transponującą do naszego systemu prawa dyrektywę 99/44/WE z dnia 25 maja 1999 r. w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji. Dyrektywa ta wprowadza do unijnego prawa reżim odpowiedzialności sprzedawcy z tytułu niezgodności towaru z umową.

Konsekwencją zmian Kodeksu cywilnego dokonanych ustawą z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta jest powtórne włączenie do tego podstawowego aktu prawnego dla stosunków cywilnoprawnych regulacji sprzedaży konsumenckiej. W związku z przyjęciem nowych rozwiązań w tak ważnym i wrażliwym na zmiany obszarze prawa cywilnego, jakim jest prawo konsumenckie nasuwa się pytanie o pozycję nieprofesjonalnego kupującego na gruncie umowy sprzedaży konsumenckiej. Przedmiotowej kwestii poświęcona jest rozprawa.

W celu dokonania oceny pozycji kupującego – konsumenta na tle umowy sprzedaży niezbędne jest ustalenie, jak należy rozumieć kontrakt sprzedaży konsumenckiej. Problematyce tej poświęcony jest pierwszy rozdział pracy. W pracy zaproponowana jest definicja sprzedaży konsumenckiej, na potrzeby regulacji tego rodzaju kontraktu o charakterze *stricte* konsumenckim. Dyrektywa 99/44/WE sprzedaż konsumencką rozumie

bardziej jako pojęcie ekonomiczne niż jurydyczne. Według tego aktu prawa unijnego, za sprzedaż uznawane są także umowy o dostawę towarów konsumpcyjnych, które mają być wytworzone lub wyprodukowane – art. 1 pkt 4 dyrektywy 99/44/WE. Polski ustawodawca dokonując implementacji tej dyrektywy nakazał stosowanie przepisów umowy sprzedaży konsumenckiej, *implicite* lub *explicite*, do umów zbliżonych konstrukcyjnie do umowy sprzedaży (tj. umowie o dzieło, dostawy, sprzedaży komisowej, umowy kontraktacji oraz umowy leasingu).

Drugi rozdział pracy poświęcony jest pojęciu sprzedawcy i kupującego, tj. osoby fizycznej nabywającej rzecz w celu niezwiązanym bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową. Polski prawodawca określając strony umowy sprzedaży konsumenckiej, jako jedyny z państw implementujących dyrektywę 99/44/WE do swoich systemów prawnych, na określenie nieprofesjonalnego kontrahenta sprzedawcy nie posłużył się pojęciem konsumenta, a kupującego synchronizując te pojęcie z definicją konsumenta statuowaną w art. 22¹ Kodeksu cywilnego.

Termin sprzedawca, będący stroną umowy sprzedaży z udziałem konsumenta, swoim zakresem odnosi się do zawartej w art. 43¹ Kodeksu cywilnego definicji przedsiębiorcy i prowadzonej przez niego we własnym imieniu działalności gospodarczej. Dlatego zasadne wydaje się przybliżenie znaczenia tego pojęcia w kontekście dokonywania przez nich czynności prawnej sprzedaży z konsumentami.

Wyznaczenie statusu kupującego, którym jest konsument nabywający rzeczy i usługi dla celów prywatnych – niezwiązanych z działalnością gospodarczą lub zawodową, wiąże się z koniecznością ustalenia, kiedy zakupiona rzecz ma wady. Zagadnienie to jest przedmiotem trzeciego rozdziału dysertacji.

Rozdział czwarty pracy poświęcony jest uprawnieniom kupującego, będącego konsumentem w ramach reżimu odpowiedzialności sprzedawcy z tytułu rękojmi za wady rzeczy sprzedanej. Ustawa o sprzedaży konsumenckiej, w ślad za dyrektywą 99/44/WE wprowadziła, nieznaną dotąd w polskim ustawodawstwie sekwencyjność uprawnień kupującego. W ramach pierwszej sekwencji kupujący mógł domagać się doprowadzenia towaru do stanu zgodności z umową przez wymianę bądź naprawę rzeczy, zaś w ramach drugiej miał prawo do obniżenia ceny lub odstąpienia od umowy. Przejście do drugiej grupy uprawnień było dozwolone po wystąpieniu ściśle określonych przesłanek, którymi były brak możliwości dokonania naprawy lub wymiany, niedokonanie naprawy lub wymiany towaru w odpowiednim czasie, nadmierność kosztów naprawy lub wymiany albo sytuacja kiedy naprawa lub wymiana narażała kupującego na znaczne niedogodności.

Na mocy nowelizacji przepisów Kodeksu cywilnego dokonanej ustawą z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta ustawodawca zrezygnował z koncepcji hierarchicznego sposobu realizacji uprawnień konsumenta w ramach rękojmi. *De lege lata* w przypadku wystąpienia wady konsument może złożyć do sprzedawcy oświadczenie o obniżeniu ceny albo odstąpieniu od umowy. Alternatywnie może zażądać od sprzedawcy naprawy albo wymiany rzeczy. W rozdziale 4 pracy dokonana została ocena funkcjonowania regulacji sprzedaży konsumenckiej w aspekcie faktycznej możliwości zrealizowania przyznanych uprawnień w drodze postępowania przed sądem powszechnym, jak również w systemie pozasądowego rozpatrywania sporów konsumenckich.

Rozdział 5 zawiera reasumpcję zapytań skierowanych do podmiotów, do których zadań należy ochrona konsumentów (powiatowych (miejskich) rzeczników konsumentów, pracowników wydziałów ochrony konsumentów Inspekcji Handlowej, przewodniczących polubownych sądów konsumenckich, organizacji konsumenckich, Europejskiego Centrum Konsumenckiego) dotyczących obowiązywania przepisów o sprzedaży konsumenckiej wraz z propozycjami rozwiązań mających na celu zwiększenie ochrony konsumenckiej w aspekcie prawnym i pozaprawnym.

Spostrzeżenia i wnioski zawarte w pracy służyć będą polepszeniu pozycji słabszych uczestników rynku (konsumentów) nabywających rzeczy od profesjonalnych przedsiębiorców. Przyczynią się do tego przedstawione postulaty w zakresie zmiany przepisów odnoszących się do sprzedaży konsumenckiej. W rozprawie podniesiono zostało także zagadnienie realnego wykorzystania przepisów materialnych w dochodzeniu przez konsumentów roszczeń wynikających z wadliwości rzeczy. Wnioski z powyższego będą miały wpływ na poprawę skuteczności dochodzenia praw przez konsumentów.

W pracy zawarto konkluzję, że pozycja nieprofesjonalnego kupującego w świetle kodeksowej regulacji rękojmi w porównaniu do stanu prawnego i faktycznego istniejącego podczas obowiązywania ustawy o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej generalnie polepszyła się. Powrót do jednolitego unormowania rękojmi i gwarancji umów sprzedaży dla całego obrotu gospodarczego jest już wartością samą w sobie zasługującą na zdecydowanie poparcie. Szczególnie pozytywnie należy odnieść się do sposobu regulacji uprawnień konsumenckich, w przypadku wadliwości rzeczy (niezgodności z umową w przypadku wad fizycznych) zawartych w art. 560 – 576 Kodeksu cywilnego.

W nowych przepisach słusznie zrezygnowano z obowiązującej w ustawie o sprzedaży konsumenckiej i dyrektywie 99/44/WE sekwencyjności uprawnień konsumenckich. Na podstawie uchylonej ustawy o sprzedaży konsumenckiej w przypadku niezgodności towaru z

umową konsument mógł w pierwszej kolejności zgłosić w stosunku do sprzedawcy roszczenie o naprawę lub wyminę rzeczy. Uprawnienie do obniżenia ceny lub odstąpienia od umowy przysługiwało w drugiej kolejności po spełnieniu szeregu przesłanek utrudniających konsumentowi skorzystania z tych środków ochrony. Z kolei w świetle przepisów Kodeksu cywilnego, w przypadku wadliwości rzeczy (niezgodności z umową) konsument może skorzystać z całej „palety” uprawnień określonych w art. 560 i 561 Kodeksu cywilnego (naprawa, wymiana, obniżenie ceny, odstąpienie od umowy). Stopniowalne ujęcie sposobu wykonywania uprawnień przez kupującego – konsumenta, które zapewniała ustawa o sprzedaży konsumenckiej, preferuje takie metody usunięcia niezgodności towaru z umową, które utrzymują łączący strony stosunek zobowiązaniowy.

Takie rozwiązanie przedstawiało się korzystnie dla sprzedawcy, w którego interesie leży utrzymanie kontraktu konsumenckiego jak najdłużej w mocy. Uprzywilejowanie naprawy jako sposobu przywracania rzeczy do normalnego użytku powinno odbywać się w ramach gwarancji unormowanej w art. 577 i nast. Kodeksu cywilnego. Z reguły bowiem to producenci towarów lub dystrybutorzy mają zapewniony odpowiedni serwis posprzedażny. Sprzedawcy nie mają wyspecjalizowanego zaplecza technicznego niezbędnego do dokonywania napraw towarów. Dotyczy to zwłaszcza drobnych przedsiębiorców, którzy z uwagi na obniżenie kosztów działalności gospodarczej wzbraniają się przed zawieraniem odpowiednich umów z zakładami serwisowymi.

Obowiązujące przepisy, mimo że przyznają konsumentowi swobodę wyboru uprawnień zabezpieczają również interesy ekonomiczne sprzedawców. Jeżeli konsument chce odstąpić od umowy albo skorzystać z uprawnienia do obniżenia ceny, sprzedawca może zablokować te uprawnienia konsumenckie i utrzymać umowę w mocy przez dokonanie niezwłocznej i bez nadmiernych niedogodności dla konsumenta wymiany lub naprawy wadliwej rzeczy. Wymiana lub naprawa może zostać dokonana przez sprzedawcę jednokrotnie, chyba że wady rzeczy są nieistotne. Istniejąca na gruncie rękojmi możliwość zablokowania uprawnienia kupującego przez kontruprawnienie sprzedawcy przez jednokrotną i bezzwłoczną naprawę lub wymianę rzeczy jest rozwiązaniem korzystnym dla konsumentów uwzględniającą polską rzeczywistość gospodarczą i praktyki polskich przedsiębiorców.

Niektóre państwa Unii dokonując transpozycji dyrektywy 99/44/WE przyznały konsumentowi prawo do skorzystania z wszystkich czterech uprawnień w przypadku niezgodności rzeczy z umową. Tym państwom członkowskim Komisja Europejska nie zarzuciła nieprawidłowej transpozycji tej dyrektywy. Ustawa o sprzedaży konsumenckiej została uchwalona bez refleksji nad potrzebą ich wprowadzenia z punktu widzenia potrzeby

ochrony konsumentów. Regulacja ustawowa oparta na postanowieniach dyrektywy 99/44/WE stanowiła obniżenie uprawnień kupującego w porównaniu z przyznanymi kupującemu na podstawie Kodeksu cywilnego. Unijne regulacje prawne mogą wytyczać kierunek prawa krajowego pod warunkiem jednak przemyślanego jego wykorzystania. Powielanie „metodą kalkową” (*copy and paste*) norm wspólnotowych do krajowych regulacji, bez dostosowania do systemu prawa krajowego przyczynia się do tworzenia gąszczy przepisów trudnych do przyswojenia nie tylko adresatom tych przepisów (konsumentom), ale również profesjonalistom. Pozostawienie uprawnienia do odstąpienia od umowy na ostatnim miejscu i wprowadzenie przesłanek dopuszczalności skorzystania z tego instrumentu prawnego, implikuje że konsument będzie związany niechcianym kontraktem bez możliwości uwzględnienia jego interesu. Należy zaznaczyć, że w polskich realiach rynkowych sprzedawcy wielokrotnie dokonują nieskutecznych napraw towarów. Zawarty w dyrektywie 99/44/WE stopniowalny sposób realizacji uprawnień nieprofesjonalnego kupującego służy niewątpliwie interesom sprzedawców. Należy przychylnie odnieść się do regulacji wynikających z art. 560 Kodeksu cywilnego, umożliwiających w ramach rękojmi skierowanie do sprzedawcy żądania zwrotu zapłaconej ceny w związku ze złożeniem przez konsumenta oświadczenia o odstąpieniu od umowy albo żądania obniżenia ceny, w oparciu o przesłanki z art. 560 § 3 Kodeksu cywilnego. Zawarcie w Kodeksie cywilnym nowych regulacji sprzedaży konsumenckiej spowodowało konieczność dostosowania tych przepisów do terminologii, jaką posługuje się Kodeks cywilny. Naprawiono tym samym błędy terminologiczne występujące w uchylonej ustawie o sprzedaży konsumenckiej. Wspomniana ustawa, pozostająca poza strukturą Kodeksu cywilnego, nie była koherentna pojęciowo z tym podstawowym dla stosunków cywilnych aktem normatywnym.

Podmioty zajmujące się ochroną konsumentów, do których wysłano ankiety dotyczące obowiązywania przepisów o rękojmi konsumenckiej w zdecydowanej większości pozytywnie odnieśli się do nowych przepisów wprowadzonych ustawą z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta.

W pracy zawarto ogólną konkluzję, że mimo iż, obowiązujące przepisy prawa pozytywnego, co do zasady, zapewniają odpowiedni poziom ochrony konsumentów na gruncie sprzedaży konsumenckiej, to występuje deficyt tej ochrony na gruncie procesowej ochrony konsumentów. Konsumentów nie są w sposób dostateczny reprezentowani przez sądem w sporach wynikających z wadliwości sprzedanej rzeczy. Zarówno organizacje konsumenckie jak i powiatowi (miejsce) rzecznicy konsumentów nie korzystają z przysługujących im uprawnień w zakresie wytaczania powództw na rzecz konsumentów, a

także wstępowania za zgodą konsumenta do postępowania sądowego w każdym jego stadium. Ponadto nie są dostatecznie wykorzystywane przy egzekwowaniu praw konsumentów instrumenty procesowe przewidziane dla kolektywnej ochrony konsumentów w postaci postępowania grupowego.